

E-learning anyagok használata az angol rendészeti szakmai nyelv oktatásában

Bevezetés

A globalizáció, az időről időre felerősödő migrációs nyomás, a határokon átnyúló bűncselekmények és a terrorszervezetek akcióinak fényében a nemzetközi rendészeti együttműködés egyre növekvő jelentősége vitathatatlan. Ezt erősíti meg például a 2015 és 2020 közötti időszakra kiterjedő, megújult *Európai biztonsági stratégia*¹, amely egyebek között rámutat a három legfontosabbnak megjelölt, nemzetközi dimenzióval bíró² területen (terrorizmus, szervezett és kiberbűnözés) a szinergiák és az együttműködés fokozásának szükségességére. A határrendészeti képzésnek meghatározó szerepe van a biztonság garantálásában.³

Az is egyértelművé vált, hogy a nemzetközi rendészeti együttműködés hatékonysága, a műveleti és oktatási tevékenység megfelelő minősége

¹ European Commission: European Agenda on Security COM(2015) 185 final.

Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf

Letöltés ideje: 2018.11.20.

² A nemzetközi rendészeti együttműködésnek a határon átnyúló bűnözés felderítésében, a bűnözők elfogásában játszott szerepére egyre többen hívják fel a figyelmet. Lásd: Ürmösné Simon Gabriella: The traits and the thrill of serial killers. *Internal Security*, 7/2. 2015.

³ Balla József: A határrendészeti tisztképzés jövője. In. Dobák Imre, Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. 81–88.; Balla József: *Border Guard Training in Hungary Ensuring the Security of the Schengen Area*. *Hadtudományi Szemle* 2017/3. 449–462. o.

nagyban függ a célirányos, eredményes, leggyakrabban angol nyelven folytatott kommunikációtól (lásd még Kovács⁴). Ma már a használható idegen nyelv-tudás a legtöbb határrendészeti és számos rendőri, rendészeti munkakörben a szakmai kompetenciák fontos részét képezi, így a rendészeti, határrendészeti tevékenységek, intézkedések során használt szaknyelv oktatása is a hatékony szakemberképzés részévé vált. Ezt felismerve, 2016 óta a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának szinte valamennyi szakirányán a felvétel feltétele az államilag elismert középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsga megléte.⁵ A határőrök⁶ és rendőrök képzésével foglalkozó nemzetközi és hazai szakmai és joganyagok már több mint egy évtizede rendszeresen rámutatnak a (határ)rendészeti szakemberek nyelvtudásbeli hiányosságaira, további idegennyelvi képzések szükségességére. Ezért nagy jelentőségű, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának Határrendészeti Tanszéke is képes felmutatni azokat a törekvéseket és eredményeket, amelyek a végzett tisztek megfelelő nemzetközi együttműködési készségeiben jelennek meg.⁷

⁴ Kovács Gábor: The Hungarian law enforcement education system at the National University of Public Service: the best practice of Hungary. EUROPEAN POLICE SCIENCE AND RESEARCH BULLETIN. 2017:(3). 93–99. o.

Kovács Gábor: The practice oriented training and education system at the National University of Public Service: The common public service practice. Academy of Criminalistic and Police Studies. Belgrade, 2015. 49–56. o.

⁵ Erdős Ákos – Magasvári Adrienn – Szabó Andrea: Új generáció a rendészeti felsőoktatásban. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán: Gondolatok a rendészettudományról. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának tizenötödik évfordulója alkalmából. Magyar Rendészettudományi Társaság. Budapest, 2019. 89–102. o.

⁶ A „határőr” elnevezést az (EU) 2016/399 rendelet 2. cikkének 14. pontjában meghatározott értelmezésnek megfelelően használom: „*olyan tisztviselő, akit a nemzeti joggal összhangban a határátkelőhelyen, az államhatáron vagy az államhatár közvetlen közelében teljesít szolgálatot, és aki [...] a nemzeti joggal összhangban határellenőrzési feladatokat végez.*”

⁷ Varga János: International training cooperation for Schengen-compatible border security. In: NISPAcee (szerk.): Government vs. Governance in Central and Eastern Europe: From Pre-Weberianism to Neo-Weberianism? Presented Papers from the 22nd NISPAcee Annual Conference. NISPAcee. Pozsony, Szlovákia. 2014. 10. o.

A négy változatot megért *Schengeni katalógus* első, 2002. évi kiadása is felveti a feladatok sikeres végrehajtásához szükséges idegen nyelvek tanulását elősegítő jó gyakorlatok jelentőségét⁸, majd a 2009. évi változat⁹ rámutat az alap- és haladó szinten egyaránt egységes koncepció szerint folyó nemzeti határrendészeti képzési rendszer fontosságára. Ennek része a határőrök nyelvi képzése is (a szomszédos országok és a származási országok nyelve, illetve az utasforgalom összetételétől függően egyéb nyelvek), amelyet a tapasztaltabb országok támogatásával és a Frontex közreműködésével új, hazai és külföldi szakmai és speciális képzési programok egészítenek ki.¹⁰ A Frontex ágazati képesítési rendszerében a határrendészeti képzés valamennyi szintjén előírja a képzés szintjének megfelelő hatékony idegen nyelvű kommunikációt.¹¹ A Frontex közös műveletekben rendszeresen részt vevő külföldi határőrök és a Schengeni Értékelő Bizottságok véleménye szerint az angol nyelv és az uniós angol határrendészeti terminológia nem megfelelő ismerete sokszor zavarja a közös műveletek haté-

⁸ Az Európai Unió Tanácsa: EU Schengen Catalogue; External borders control, Removal and readmission: Recommendations and best practices. 2002. 14., 29. o.

Forrás: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/catalogue%20EN.pdf.

Letöltés ideje: 2015.05.14.

⁹ Az Európai Unió Tanácsa: A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata. 11., 22., 24. o.

Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%207864%202009%20INIT>

Letöltés ideje: 2015.05.20.

¹⁰ Kiss Lajos: A Frontex alapszintű képzési programjának bemutatása és hatása az alapszintű határrendészeti képzésre; In: Hautzinger Zoltán, Gaál Gyula (szerk.); Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX. Pécs, 2008. 335–341. o.

¹¹ Frontex: Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding VOL. I. Frontex. Warsaw. 122. o.; Frontex: Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding VOL. II. Frontex. Warsaw. 49. o.

konyságát. Az uniós határrendészeti együttműködés megvalósítását a magyar határrendészek angol nyelvi felkészültsége alapvetően nem akadályozza, de ennek szintje sem mondható ideálisnak.¹²

Az Európai Bizottság felkérésére a CEPOL¹³ 2011–12-ben feltérképezte a tagállamokban folyó (a határrendészeti területet is magukba foglaló) nemzeti és a nemzetközi rendészeti képzéseket, majd jelentésben összegezte a felmérés eredményeit. A dokumentum végén felsorolt következtetések és javaslatok között megfogalmazza, hogy a kétoldalú illetve regionális együttműködés keretében a meglévők mellett még szükség lenne további idegennyelvi képzésekre.¹⁴ A CEPOL jelentés nyomán, a belső biztonság megteremtésére vonatkozó uniós stratégiai iránymutatásoknak megfelelően született meg 2013 márciusában a Bizottság közleménye az európai bűnüldözési képzési rendszer létrehozásáról¹⁵, amely vázolja a létrehozandó európai bűnüldözési képzési rendszer (Law Enforcement Training Scheme, LETS) szükségességét indokoló tényezőket, működésének fő területeit és stratégiáját, a képzés minőségbiztosításának módját, annak szervezeti kereteit (lásd még Varga¹⁶).

¹² Borszéki Judit: A határrendészeti tisztképzés negyedszázada egy nyelvtanár szemével, In: Varga János (szerk.): A határrendészeti tisztképzés negyedszázada. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2017. 90. o.

¹³ Akkor: Európai Rendőrákadémia, 2016. július 1-jétől Bűnüldözési Képzés Európai Ügynöksége.

¹⁴ CEPOL: European Training Scheme: Mapping of Law Enforcement Training in the European Union – Final Report. 6.

Forrás: https://enet.cepol.europa.eu/fileadmin/documents/LETS/LETS_Management_Summary.pdf

Letöltés ideje: 2015.05.26.

¹⁵ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Az európai bűnüldözési képzési rendszer létrehozása (COM(2013) 0172 final)

Forrás: <http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0172:FIN:HU:HTML>

Letöltés ideje: 2014.08.13.

¹⁶ Varga János: Biztonsági kihívások, képzési reakciók. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 87–92. o.

A közlemény a rendőrség, a határőrség és a vámhatóság tisztviselőit érintő hiányosságok között említi, hogy számos tagállamban máig nem állnak rendelkezésre elegendő számban olyan, a határokon átnyúló együttműködésben részt vevő bűnüldözési tisztviselők, akik megfelelően magas szintű nyelvtudással rendelkeznek.¹⁷

A tény, hogy az angol szaknyelvi kurzusok továbbra is fontos elemei mind a különböző EU-tagállamok rendőri/rendészeti képzési intézményei, mind a két legnagyobb uniós, a rendőrök illetve a határ- és parti őrképzéséért felelős ügynökség (a CEPOL és a Frontex¹⁸) tanterveinek¹⁹, azt jelzi, hogy a fent említett probléma jelenleg is fennáll. (Lásd még Borszéki²⁰ kutatását az angol határrendészeti szaknyelvtanítás egységes trendjeiről az egyes EU- és schengeni országokban.) Ugyancsak említésre méltó, hogy egy 2017-es, a magyar rendészeti szervek alkalmazottainak alapkompenciáit felmérő, valamint egy, a NAV-on belül végzett kutatás eredmé-

¹⁷ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy egyes nyugat-európai országokban jobbak a mutatók, például Belgiumban, ami hivatalosan is háromnyelvű állam, és ahol a francia, a holland és a német nyelvet egyaránt használják a lakosok. (Lásd: Ürmösné Simon Gabriella: A bilingvizmus pszicho- és neurolingvisztikai aspektusai, határtudományai és oktatáspolitikai szerepe. Magyar Rendészet, 2014/2. szám)

¹⁸ Akkor: az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség, jelenleg: Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség

¹⁹ Kiss Lajos: A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem. Hadtudományi Doktori Iskola. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2015. 26–66. o.

²⁰ Borszéki Judit: Training border policing experts in English for specific purposes (ESP): Uniform trends in EU member states. In: Kaljula, D (Ed.) SISEKAITSEAKADEEMIA TEADUSARTIKLID: Valikkogu. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2016. 31–65. o.

Borszéki Judit: Egységes nemzetközi tendenciák a határrendészeti szakemberek angol szaknyelvi oktatásában. Magyar Rendészet 2015/1. 45–76. o.

neyei is rámutattak az idegennyelvtudás, ezen belül az angol nyelvi készségek meglétének fontosságára.²¹ (Lásd még Borszéki²² felmérését a magyar rendőrség határrendészeti szolgálati ága állományának idegennyelvtudásáról, amely a magyar lakossági átlagnál egyébként kedvezőbb képet mutat. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a nyelvtanulási folyamat Magyarországon sok esetben nem éri el a kívánt szintet, és az EU-tagállamok közül a sor végén vagyunk az idegennyelvtudás szempontjából.²³)

A nyelvtanulás köztudomásúlag komplex és időigényes folyamat. Mivel a szaknyelvi képzés nagyszámú leendő és jelenleg már szolgálatot teljesítő rendészeti dolgozót érint, az általános angol nyelvet oktatókhoz hasonlóan természetesen a rendészeti és határrendészeti angol szaknyelvi képzésben érintettek is mindig is törekedtek az oktatást hatékonyabbá, gyorsabbá tevő módszerek és technikai eszközök felhasználására. (Lásd még Pielmus²⁴.)

Tudomásom szerint a CEPOL és a Frontex által az utóbbi évtizedben az angol szaknyelv oktatásával kapcsolatos legfontosabb e-learning²⁵ trendeket és eszközöket senki sem vizsgálta. Jelen tanulmány célja az e területen

²¹ Magasvári Adrienn: What is a good entrant into the labour market? The expectations of the National Tax and Customs Administration, Tudásmenedzsment 2018/2. 123–130. o. Forrás: http://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/files/xix.ev_f_2.szam_.pdf Letöltés ideje: 2018.11.26.

²² Borszéki Judit: A Rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának idegen nyelvi ismeretei és érdeklődése a nemzetközi határrendészeti tevékenységek iránt. In: Szelei, I, Berki, G. (szerk.): A hadtudomány és a 21. század. Tanulmánykötet. DOSZ Hadtudományi Osztály. Budapest, 2015. 163–196. o.

²³ Ürmösné Simon Gabriella: A bilingvizmus pszicho-és neurolingvisztikai aspektusai. Uo.

²⁴ Pielmus, C. G.: Innovation in Teaching English for Law Enforcement: A Technology-Integrated Approach, SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 2018. Vol. 3. 566-579. o.

Forrás: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3074/3102>

Letöltés ideje: 2018.10.30.

²⁵ Jelen tanulmányban az „e-learning” kifejezést széleskörű értelemben használom, minden típusú elektronikus eszközzel folytatott tanulást/tanítást értek rajta, amely az adathordozókat, számítógépet, okos eszközöket és az internetes oktatást egyaránt magában foglalja.

történt változások áttekintése, valamint annak bizonyítása, hogy ezek módszertani és minőségi szempontból is fejlődést jelentenek.

A kezdetek: CD-k és DVD-k

Századunk első évtizedének végére jellemző az IKT-eszközök iránti meg-növekedett érdeklődés a nyelvoktatás terén is. (Lásd még Barnucz és Labancz²⁶.) A korabeli általános angol tankönyvekhez hasonlóan a nemzetközi könyvpiacra készült első (és a mai napig utolsó) angol rendészeti szaknyelvi tankönyvhöz (English for Law Enforcement, Macmillan English, 2009) is a hanganyagot már nem audiokazettákon, hanem CD-n mellékeltek, illetve a nyelvtan és a szókincs gyakorlására munkafüzet helyett CD-ROM szolgált.

A rendészeti állomány angol szaknyelvi tudásával kapcsolatos korábban említett hiányosságokra, valamint az angolul tudó rendészeti szakemberek nagyszámú kiképzésének igényére a rendőrök és határőrök képzéséért felelős uniós ügynökségek válasza az volt, hogy a CEPOL és a Frontex is elindította az e-learning angol oktatási eszközök kifejlesztésére irányuló projektjét. Ezt minden bizonnyal az motiválta, hogy az IKT eszközöket és tananyagokat az úgynevezett Web 2.0 korában már viszonylag könnyű létrehozni és széles körben hozzáférhetővé tenni. (Ezt a jelenséget egyébként nemzetközi szinten a felsőoktatásban is megfigyelhetjük.²⁷)

Az európai rendészeti képzésben kiemelkedő szerepet játszó CEPOL égisze alatt folyó tevékenységekhez elengedhetetlen az angol rendőri szaknyelv magas szintű ismerete: ennek fejlesztése mindig is a szervezet egyik prioritása volt. A fent említett, az angol rendőri szaknyelv fejlesztését szol-

²⁶ Barnucz Nóra – Labancz Imre: Pedagógusok és az IKT Magyarország keleti régióiban. 11 p. In: Pusztai Gabriella; Morvai Laura (szerk.): Pálya-modell: Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében. Partium Press. Nagyvárad, 2015. 235–245. o.

²⁷ Borszéki Judit: A webinárium helye az elektronikus tanulási környezetben, alkalmazásának lehetőségei a rendészeti képzésben, Magyar Rendészet 2013/1, 109.

gáló elektronikus tananyagfejlesztő projektben a nemzetközi munkacsoport, amelynek jómagam is tagja voltam, 2009-ben kezdte meg munkáját. 2010-ben az akkori koncepció szerint három nyelvi szinten (A2, B1, B2 a KER²⁸ meghatározása szerint) elkészültek a napi rendőri teendőktől a szakmai feladatok megoldásához szükséges elméleti ismeretekig terjedő 13 témát feldolgozó oktatócsomag tanmenete, szövegei, az olvasási és hallásértései készséget fejlesztő gyakorlatai. A tervezett különálló angol oktatóanyag létrehozása végül is az eredeti tervek szerint nem valósult meg, de egyes részei ma is hozzáférhetőek a CEPOL LMS felületén, és népszerűek a felhasználók körében.

A Frontex szakmai oktatási tevékenysége több formában is hozzájárul az angol szaknyelvi képzéshez. Az Ügynökségnél 2010 óta folyik a *Nyelvképzési projekt*, azzal a céllal, hogy az Európai Unióban szolgálatot teljesítő határrendész szakemberek (önálló tanulásra alkalmas eszközök segítségével)²⁹ úgy fejleszthessék nyelvi készségeiket, hogy napi munkavégzésük során, illetve a Frontex szervezésében megvalósuló közös műveletek alkalmával megfelelő szintű kommunikációra legyenek képesek angol nyelven.^{30 31} A projekt első produktuma a 2011-ben, az uniós és schengeni társult országokban a repülőtereken dolgozó határrendészek számára létrehozott alapfokú szintű (A2/B1) eszköz (*Basic English for Border Guards at Airports*, a továbbiakban EBG A) volt, majd ezt követte 2013-ban ennek középfokú szintű (B2) változata, illetve 2014-ben a tengeri határokon zajló közös műveletekben részt vevő pilóták és parti őrök számára készült tananyag.

²⁸ Közös európai referenciakeret – Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés. Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht. Pilisborosjenő, 2002.

²⁹ Frontex: Basic English for Border Guards at Airports, Introduction. 2011. (elektronikus tananyag)

³⁰ Frontex: Specialised Training.

Forrás: <http://frontex.europa.eu/training/specialised-training>. Letöltés ideje: 2014.07.12.

³¹ Frontex: Mid-Level English for Border Guards at Airports, Instruction Booklet. 2013. (elektronikus tananyag)

A projekt vezetője a Frontex Képzési egysége részéről Riccardo Proverbio volt. A huszonnégy uniós és schengeni ország mellett hat harmadik ország is részt vett a munkában. Hazánkat az RRI-től Markó Ágnes r. százados képviselte. A – szigorúan csak rendészeti szakemberek számára hozzáférhető – CD-n található tananyag a 235 lexikai egység és 127 mondat el-sajátításához 17 audio- és 24 videofelvételt, 85 gyakorlatot, valamint megoldókulcsot és többnyelvű szakszótárat tartalmazott. A repülőtéren dolgozó határőrök angol nyelvű kommunikációjának fő színtereihez igazodva, négy lecke köré csoportosítva négy fő témát tárgyalt: *Határforgalom-ellenőrzés, Információadás, Személyi adatok és Biztonsági ellenőrzés*. Minden lecke öt, tetszőleges sorrendben feldolgozható részre tagolódtott, úgymint: *Szókincs, Mondatok, Hallásértési szövegek, Videók és Gyakorlatok*.

A CD *Használati útmutatója* azt javasolta, hogy a felhasználó az egyes leckéket a témához kapcsolódó szókincs tanulmányozásával kezdje (a listán szereplő szavakat a saját anyanyelvére lefordítva is elolvashatta, és meghallgathatta a helyes kiejtést), majd memorizálja azt. Ezután hallgassa/nézze meg az audio vagy video formátumú párbeszédet úgy, hogy próbáljon belőle minél többet megérteni, majd olvassa el a dialógusok átiratát, és szükség esetén keresse ki az ismeretlen szavakat a tananyag részét képező elektronikus szótárból. A dialógusok memorizálása után a tanulók a „nyitott párbeszéd” technikával (a hangfelvétel megállítása egy adott ponton, a határőr szerepének „eljátszása”, majd a produkció összevetése az eredeti felvétellel) gyakorolhattak. Végül némileg új kontextusban, írásbeli ismétlő, majd végső összefoglaló/felmérő gyakorlatok megoldása során alkalmazhatták a megszerzett tudásukat. Teljesítményükre kvantitatív és kvalitatív visszajelzéseket kaptak. A nyelvi készségek tartós fejlesztéséhez természetesen rendszeresen meg kellett ismételni a dialógusok meghallgatását és a gyakorlatok megoldását.

Az elektronikus eszköz a határőrök adott célcsoportja számára leggyakrabban szükséges, szóbeli interakciókhoz kötődő nyelvi készségek fejlesztését célozta meg, valós élethelyzetekben elhangzó szövegekre építve. A dialógusokat sokéves napi empirikus tapasztalatokkal rendelkező határőrök alkották meg, a határrendészeti szókincs egy meghatározott körére

(repülőtérré jellemző tevékenységek) összpontosítva, és a nyelvhasználat jellemző színtereinek megfelelő nyelvi tevékenységeket modellezve.³²

Miután 2010 és 2012 között a tagállamok tanfolyami és egyéni használatra bevezették az eszközt, a Frontex huszonegy országban végzett kérdőíves felmérés alapján kvalitatív és kvantitatív elemzést készített, amely azt tükrözte, hogy a határőrök nyelvi készségei fejlődtek a CD használatával. Az alapfokú eszköz szinte valamennyi használója úgy nyilatkozott, hogy szeretnék magasabb szinten folytatni a tanulást.³³

A felhasználók észrevételeinek figyelembevételével készült el 2012-ben a középszintű IKT eszköz (*Mid-Level English for Border Guards at Airports*), amelyet 2013-ban publikáltak. A már mutatósabb interfésszel rendelkező, DVD-n közzétett eszköz használata B2/C1 szintű általános angol tudást igényelt, és bonyolultabb nyelvi tevékenységeket igénylő beszélgetésekre koncentrált, beleértve a Frontex közös műveletek során folytatott angol nyelvű kommunikációt. A tananyag a következő témákat fedte le: *Határforgalom-ellenőrzés, Biztonság, Közös műveletek, Kommunikáció*, az altémák pedig már olyan szakmai területeket is érintettek, mint a profilozás, okmányellenőrzés, okmányhamisítás, eligazítás (közös művelet előtt, ill. napi), emberkereskedelem, kényszerítő intézkedések, emberi jogok, Frontex Magatartáskódex. Bár ez a tananyag már számos olvasásra szánt szöveget is tartalmazott, felépítése és módszertana gyakorlatilag azonos volt az alapszintű eszközével.

A fent említett Frontex eszközöket a későbbiekben részletesebben értékelem majd, a Frontex angol szaknyelvoktató eszközének új generációjával (*English for Border and Coast Guarding*) összehasonlítva. Itt csak annyit említenék meg, hogy a fent említett két eszköz koncepciója és gyakorló feladatai alapján véve megfeleltek a(z egyéni) nyelvtanulás akkor (és je-

³² Borszéki Judit: The Principles of Modern Language Teaching Represented in an EU Training Tool for Border Guards II. *Hadtudományi Szemle* 2014/7. 106–122. o.

Forrás: www.epa.oszk.hu/02400/02463/00023/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_02_106-122.pdf

Letöltés ideje: 2017.07.30.

³³ Frontex: *Mid-Level English for Border Guards...*, Uo. 1.

lenleg) alkalmazott leggyakoribb módszereinek. Változatosak és hatékonyak voltak, bár a feldolgozás javasolt sorrendjét illetően meg kell jegyezni, hogy a kommunikációközpontú megközelítés szerint először hallott vagy olvasott szövegekben célszerű megismerni a megtanulandó nyelvi elemekkel (például szakmai szókinccsel), kezdetként nem javasolt elkülönített szólisták, glosszáriumok tanulmányozása. Az elsajátítandó lexikai egységeket már kezdő szinten is a rájuk jellemző kontextusban kell bemutatni. Az az útmutatás is megkérdőjelezhető, miszerint a nyelvtanuló hallgassa meg a párbeszédet, és „*próbálja a lehető legtöbbet megérteni belőlük*”, anélkül, hogy megértési gyakorlattal segítenénk, és figyelmét a céllexikára irányítanánk.

Online oktatás

CEPOL

A CEPOL elmúlt évtizedben kifejtett tevékenysége jól mutatja azt a folyamatot, amely során a hagyományos oktatási és kommunikációs formák egyre inkább átadják helyüket az elektronikus alapú megoldásoknak. (Bár az itt tárgyalt képzések nem közvetlenül az angol szaknyelvoktatásra irányulnak, esetükben a szaknyelv a szaktudás átadásának eszközeként funkcionál, hasonlóan a közoktatásban ismert tartalomalapú nyelvoktatáshoz [Content and Language Integrated Learning, CLIL], ezért feltétlenül említést érdemelnek.)

Mint említettem, az angol szaknyelvi tananyagkészítő CEPOL team tagjaként 2009-től magam is figyelemmel kísérhettem a különféle angol nyelvű elektronikus információs és oktatási eszközök evolúcióját. Ez a folyamat az intézmény honlapjának indításával, a tagállamok vezető rendszeti szakembereinek, oktatóinak publikációit tartalmazó elektronikus könyvtár kialakításával és az E-Netet kezelő nemzeti kontaktszemélyek hálózatának kialakításával kezdődött. Míg a XXI. század első éveiben még a személyes jelenlétet igénylő tevékenységi formák (többek között megbeszélések, szaknyelvi kurzus, továbbképzések) voltak túlsúlyban (lásd még

Szabó³⁴), addig napjainkra a helyzet megváltozott (lásd még Labancz és Barnucz³⁵). A képzés főként nemzetközi munkacsoportok által létrehozott elektronikus, moduláris rendszerű, online tananyagok készítése és terjesztése, a tanulásmenedzsment-rendszerbe (LMS) ágyazott oktatási modulok (ezek száma 2017-ben harmincnégy volt) és a szélesebb közönséget megcélzó internetes szakmai fórumok, valós időben és felvételtől is megtekinthető internetes szemináriumok, úgynevezett webináriumok útján folyik. (Lásd még Barnucz.³⁶) Az angol nyelvű szakképzésnek ezt a fejlődését joggal nevezhetjük sikertörténetnek.

2017-ben a CEPOL 105 bentlakásos, 8 online kurzust, valamint 95 webináriumot szervezett,³⁷ tehát az oktatási tevékenységek majdnem fele elektronikus formában, az interneten bonyolódott. Az arányok még szembevetőbbek, ha a résztvevők számát vizsgáljuk. Az alábbi ábrán látható (balról jobbra haladva), hogy a bentlakásos tanfolyamok résztvevőinek száma hogyan aránylik a webináriumok résztvevőinek, az online modulok használóinak és az online tanfolyamok tanulóinak számához.

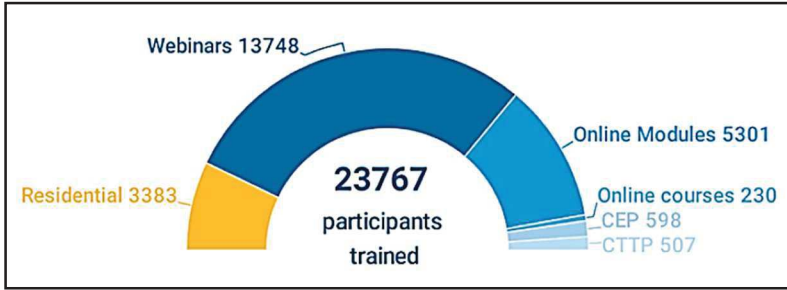
³⁴ Szabó Andrea: Változások és új irányok az Európai Rendőrákadémia jövőjében. In: Hutzinger, Z., Verhóczki, J. (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata. Budapest, 2012.

³⁵ Labancz Imre és Barnucz Nóra: Kísérlet az IKT-eszközhasználat hatásának vizsgálatára hallgatók körében. In: Pusztai Gabriella, Bócsi Veronika, Ceglédi Tímea (szerk.): A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához. Partium, Új Mandátum. Nagyvárad, Románia, Budapest, Magyarország, 2016. 262–277. o.

³⁶ Barnucz Nóra: Digitális egyenlőtlenségek a szociológiai elemzések tükrében. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): Tanulmányok a kompetenciákra építő, fenntartható kulturális és technológiai fejlődés köréből. International Research Institute s.r.o. Komárno, 2019. 205–212. o.

³⁷ CEPOL: ANNUAL REPORT OF THE EUROPEAN UNION AGENCY FOR LAW ENFORCEMENT TRAINING (CEPOL) 2017.

Forrás: <https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/Annual%20Report%202017.pdf>
Letöltés ideje: 2018.11.20.

1. számú ábra

A 2017-es CEPOL kurzusok résztvevői³⁸

Először 2017-ben integrálták teljes mértékben az online kurzusokat az úgynevezett képzési portfóliókba. Ezek tartalmilag a korábbi bentlakásos tanfolyamokra épültek, de így szélesebb közönséghez tudtak eljutni. A 8 online kurzus az európai uniós szakpolitikai ciklus prioritásai között szereplő témákat tárgyalta, úgymint migráció, kiberbűnözés, a terrorizmus elleni fellépés, határokon átnyúló rendészeti együttműködés, információcsere, nyilvános rendezvények biztosítása, alapvető jogok. Itt is meg kell említenünk az E-Net platformot, amelynek jelentős szerepe van a képzések lebonyolításában és a kurzusok alapján létrehozott tudástár összeállításában.³⁹

A CEPOL már több mint tíz éve háromhetes bentlakásos angol szaknyelvi tanfolyamokat (kezdetben *Language development: instruments and systems of European police cooperation — English*, később *Professional Law Enforcement terminology in English* címmel) is szervez. Az évente két alkalommal meghirdetett képzés mellett azonban szükség volt és van az interneten elérhető, munka mellett is tanulmányozható angol szaknyelvi anyagokra. Ezeket használta a 2015 október–novemberében indított kísérleti távoktatási kurzus *Police English Language* (a továbbiakban: PEL) címmel. Ehhez a szaknyelv oktatásában járatos angoltanárok a szakmai modulokhoz közvetlenül kapcsolódó nyelvi felkészítéshez aktualizálták és

³⁸ Uo. 10.³⁹ Uo. 19–22, 24. o.

a már kész elektronikus szakmai anyagokkal egészítették ki a nyelvvoktatási anyagokat. A kísérleti tananyagot legalább 3 éve a rendőrségnél dolgozó, a nemzetközi rendőri együttműködésben részt vevő, az angolt napi szinten használó szakemberek egy 55 fős tagállamonként maximum 3-3 delegált tanulóból álló csoporton tesztelték, távoktatási kurzus keretében. A kísérleti tanfolyam úttörő szerepre vállalkozott: a rendőri angol oktatásának történetében ez volt az első alkalom, hogy a résztvevők különböző országokban, a saját számítógépük vagy hordozható eszközük felhasználásával végezték a teljes egészében online kurzust. A legalább A2 (alapfoknál alacsonyabb) szintű nyelvtudással és megfelelő számítógépes felhasználói ismeretekkel rendelkezők számára meghirdetett öthetes tanfolyam általános célja az volt, hogy az azt elvégzők a kurzus végére B1 szintű rendőri szaknyelvi ismeretekkel rendelkezzenek. A specifikus célkitűzések szerint:

- erre a szintre (B1) fejlesszék a négy alapkészséget (beszéd, olvasás, hallásértés, írás) és a szakmai élethelyzetekben szükséges nyelvtani ismereteiket;
- fejlesszék terminológiai ismereteiket, hogy a szaknyelvhasználatot igénylő helyzetekben a szakmai lexikát megfelelően tudják használni;
- gyakorolják az európai szintű kooperációt, amelyet később felhasználhatnak a nemzetközi rendőri együttműködéshez szükséges kommunikáció során.⁴⁰

A kurzus anyaga egy kerettörténetet követve, kilenc szakmai téma köré (a rendőrkapitányság, rendőrök és felszerelésük, pénzmosás, kiberbűnözés, Europol, Schengen, a terrorizmus elleni fellépés, az uniós szakpolitikai ciklus és közös nyomozócsoportok)⁴¹ szerveződött. A tanulók az egyes anyagrészeket változatos, többségében feladatalapú gyakorlatok segítségével, részben önállóan, saját haladási tempójukban, részben (valós idejű) kiscsoportos tevékenységek keretében dolgozták fel. A feladatok jellege gyakran

⁴⁰ CEPOL: Police English Language Online Course. Course Curriculum. Budapest, 2015.

⁴¹ Uo.

megkívánta, hogy online konzultáljanak a tanárokkal és egymással, az LMS felület fórum és csevegés funkciójának, feltöltött írott és videóüzenetek segítségével folyamatosan tartsák a kapcsolatot.

A feladatokat legalább az előre meghatározott szinten teljesítők (az összes regisztrált hallgató 94%-a) a kurzus sikeres elvégzéséről, a többiek a kurzuson való részvételről kaptak bizonyítványt.

Saját megfigyeléseimre alapozva (a CEPOL illetékesétől engedély kaptam, hogy végig kövessem), a kurzust vezető egyik angoltanár tanfolyamzáró rövid jelentésében,⁴² valamint a vele készített strukturált interjúban tett megállapításai alapján a tanulságok az alábbiak szerint összegezhetők:

A tanulási felületet biztosító Moodle keretrendszer, a Moodle beépülő modul és a rendelkezésre álló CEPOL tudásbázis hasznosnak bizonyult a tananyag összeállítása során, bár a nyelvtanfolyamok lefolytatására ez a tanulásmenedzsment rendszer nem a legalkalmasabb, ennél léteznek vonzóbb és könnyebben használható felületek, több grafikát beépítő és egyszerűbb és több tanulói interaktivitást biztosító interfészek. A hallgatók a tanárok által a programba illesztett gyakorlatok megoldásánál gyakran ütköztek technikai akadályokba, és ezek sokszor a gyakorlatok megoldásának eredményében is érzékelhetőek voltak, ezért a kurzust vezető tanároknak gyakran kellett korrigálniuk a kapott pontszámokat, illetve tanácsokat adni a kezelési problémák megoldásához. Az adott hétre előírt feladatok sorrendje nem volt meghatározva, bár ez úgy tűnik, szükséges lett volna. A jelenleg rendelkezésre álló szöveges gyakorlatok egy részét például ki lehetne cserélni a témákhoz kapcsolódó szakterületeken dolgozó rendőrökkel készített videointerjúkkal, ez egyben segítené a való életben is nagyobb gyakorisággal előforduló, nem anyanyelvi akcentus megértését.

Fontos tapasztalat volt, hogy az öt hét még ilyen intenzív tanulás (heti 25 óra egyéni ráfordítás) mellett sem elég arra, hogy valaki egy egész nyelvi szinttel magasabbra jusson. Némi gondot okozott az is, hogy a meghirdetett A2-es bemeneti szint helyett nagyon sok jelentkező (sokkal) jobb

⁴² Kelemen Zsolt: CEPOL Police English Language Course Instructor Feedback Report (kézirat). Budapest, 2015.

nyelvtudással kezdte meg a kurzust, ami nem volt szerencsés. A tanárok a valóban B1 szintet megcélzóknak több, a nyelvtan tanítását célzó elem beépítését látták szükségesnek. Azt is megállapították, hogy nagyban megkönnyítené a tananyag kezelését és a beszédképesség fejlesztését is, a tanárok jobban megismerhetnék a tanulókat, ha több online konferenciát, videobeszélgetést lehetne beiktatni. Érzékelhető volt a tanulók frusztrációja, amikor a fórumon felvetett kérdéseikre nem kaptak rövid időn belül választ – hiszen a tanárok nem voltak állandó „*ügyeletben*”. Világossá vált, hogy a beadott feladatok – melyek között szerepeltek írásbeli és szóbeli produkciót igénylő, tehát úgynevezett nyitott végűek is – folyamatos javítása, a tanulókkal való kapcsolattartás ilyen sok résztvevő mellett kettőnél több tanár bevonását igényli.

Az online oktatási forma eszközei közül ki kell emelni egy, a nyelvoktatásban nagyon jól kihasználható funkciót, az úgynevezett wiki közös létrehozásának lehetőségét. A részt vevő tanulók együtt állítottak össze egy egynyelvű tematikus glosszáriumot: hetente felvitték az általuk fontosnak tartott szakszavakat és meghatározásaikat, így dolgozták fel az adott heti tananyagban előforduló szókinccset, majd ezekből a szavakból minden pénteken szódolgozat tesztelte tudásukat.

Tapasztalatom szerint igazi virtuális közösség jött létre az öt hét alatt. A fórumon nyomon követhető, egymást segítő, bátorító posztokon kívül erről tanúskodtak a párizsi terrortámadás idején a francia kollégáknak küldött együttérző sorok, a karácsonyi, újévi jókívánságok.

Egészében véve a kísérleti kurzust sikeresnek minősítették, és 2016-ban újra meghirdették (ezt a tanfolyamot már a British Council is hitelesítette). A 2015-ös programból levont tanulságokat felhasználva az új kurzus 72 résztvevőjének hosszabb tanulmányi időt biztosítottak, és ezúttal már négy tanárt vontak be az oktatásba. Jelen tanulmány írása idején pedig arról értesültem, hogy 2019 szeptemberében újabb, nyolchetes online PEL kurzus indul.

Ugyancsak 2016-ban szerveztek meg immár második alkalommal egy úgynevezett „*vegyes*” (az IKT és a kontakt órákat egyaránt használó) angol szaknyelvi tanfolyamot rendőrségi és vámügyi együttműködési központok

(a továbbiakban: PCCC) tisztviselői számára (*Blended English Course for Police and Customs Cooperation Centres*). A kurzust a CEPOL-lal együttműködve 2015 óta minden évben a lübecki Szövetségi Rendőr Akadémia szervezi, célja, hogy a B1-es angol szinten lévő tanulókat B2-es szintre hozza, miközben fejleszti angol terminológiai és interkulturális kompetenciáikat, és alkalmat ad a rendőrségi és vámügyi együttműködési központok közötti kapcsolatteremtésre és a jó gyakorlatok kicserélésére. A féléves tanfolyam tananyaga a korábban említett PEL kurzushoz hasonló e-learning elemek mellett a CEPOL E-Neten található PCCC modulját tartalmazza. Az egyéni online távoktatás mellett a kurzus részét képezi három, egy-egy hétig tartó bentlakásos szakasz, amikor a tanulók különféle országok rendőrképző intézményeiben, kontaktórákon, angoltanárok vezetésével, valamint PCCC-k látogatásával mélyítik el tudásukat.⁴³ A tanmenet nagyon hatékonyan alkalmazza ezeket a változatos elemeket. Például: a tanulók három csoportban, irányított, online feladatok segítségével megismerkednek a rendőrségi és vámügyi együttműködési központokhoz kapcsolódó egy-egy tématerülettel, majd a következő bentlakásos időszak alkalmával a csoportok prezentációt tartanak egymásnak a saját témájukról. Az egyik oktató egy webinárium keretében részletesen beszámolt a tanfolyamról, amelyben megjegyezte, hogy ennek a hatékony, feladatközpontú megközelítésnek köszönhetően a tanárok úgy érzik, gyakorlatilag állandóan kapcsolatban állnak a tanulókkal, nem csak a kontaktórák periódusok alatt. A tanárok és tanulók aránya egyébként itt kedvezőbb, mint a PEL kurzusoknál: itt 12–15 hallgatóra jut két oktató. A kurzus jellegéből adódóan külön hangsúlyt fektetnek a hallgatók speciális nyelvi szükségleteire, a leggyakrabban használt kommunikációs csatornákra, úgymint a telefonbeszélgetés és az online levelezés.⁴⁴

⁴³ CEPOL: Project: PCCC Blended English Language Course 2016.

Forrás: https://enet.cepol.europa.eu/index.php?id=online-courses&no_cache=1
 Letöltés ideje: 2018.11.20.

⁴⁴ CEPOL: PCCC: Module and Blended English Language Course. (webinárium)

Forrás: https://enet.cepol.europa.eu/index.php?id=webinars0&no_cache=1
 Letöltés ideje: 2018.11.20.

Frontex

Technológiai szempontból az utóbbi években a Frontex képzései (vö. Szabó⁴⁵) is jelentős változásokon mentek keresztül. Megkezdte működését a Virtuális Aula, amely egyebek között a Frontex online tanulásmenedzsment rendszerét is magában foglalja. A CEPOL-hoz hasonlóan a Frontex is a határigazgatáshoz kapcsolódó valamennyi terület szakemberei számára biztosít képzéseket, amelyek többsége részben vagy teljes egészében online zajlik. Az Ügynökség honlapja szerint a szervezet stratégiai fontosságot tulajdonít az IKT platformnak és az e-learning megoldásoknak, mivel ezek költséghatékony módon járulnak hozzá a Frontex képességeinek fejlesztéséhez.⁴⁶ Míg a 2016-os éves jelentés (*Frontex Annual Activity Report 2016*)⁴⁷ még csak két olyan kurzust⁴⁸ említ, amelyhez kiegészítő online anyag tartozik, a 2018-as tanfolyami katalógusban (*Course Catalogue*)⁴⁹ felsorolt negyvenhárom kurzusból háromhoz online felvételi tesztet kellett teljesíteni, négy teljes mértékben online zajlott, tizenhárom pedig vegyes (egyéni, online felkészülési és kontaktórás fázisokat is tartalmazó) formában. Ez utóbbi egyébként egyre inkább általánossá válik.⁵⁰ 2016 óta a Frontex is

⁴⁵ Szabó Andrea: Training opportunities in law enforcement (CEPOL, MEPA, Frontex). In: Szabó, Zsambokiné, Ficskovszky (szerk.): Az adó- és vámügyi szolgáltatások aktuális kihívásai. Konferencia és tanulmánykötet. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. Budapest, 2015. 177–196. o.

⁴⁶ Frontex: Training Infrastructures & Networks.

Forrás: <https://frontex.europa.eu/training/training-infrastructures-networks/>

Letöltés ideje: 2019.06.14.

⁴⁷ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2017): Frontex Annual Activity Report 2016, Brussels, 20 July 2017 (OR. en) 11442/17

Forrás: <http://www.statewatch.org/news/2017/aug/eu-frontex-activity-report-2016.pdf>

Letöltés ideje: 2018.11.20.

⁴⁸ Intermediate Training on ABC systems for First Line Officers and Specialised Training on Vulnerability Assessment and Testing for ABC systems

⁴⁹ Frontex: COURSE CATALOGUE 2018.

Forrás: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c7386699-5e35-11e8-ab9c-01aa75ed71a1/language-en>

Letöltés ideje: 2018.11.20.

⁵⁰ Frontex: Frontex training Newsletter 2018 III.

Forrás: https://aula.frontex.europa.eu/courses/pluginfile.php/23/mod_forum/attachment/8714/TRU_Newsletter_03-2018_WEB2.pdf

rendszeresen tart szakmai webináriumokat. 2018-ban például átlagosan havi három, egy-egy kurzus részeként, ismeretközlő előadásként vagy virtuális munkaértekezletként funkcionáló webináriumot szerveztek.

A Frontex alapfokú online angol szaknyelvi kurzusa (*English Language Course for Border and Coast Guarding – Level 1*, a továbbiakban: ELC-BCG) is egyike azoknak a tanfolyamoknak, amelyek kizárólag a Frontex tanulásmenedzsment rendszerében hozzáférhetőek. A tananyag fejlesztése 2015-ben kezdődött. Jómagam is tagja vagyok annak a nemzetközi, tapasztalt határőrökből és angoltanárokból álló munkacsoportnak, amelynek feladata az, hogy a már említett, a repülőtereken dolgozó határrendész állomány alap- és középszintű angol képzését szolgáló (EBGA) eszközökhöz hasonló, valamennyi határtípust átfogó, a legkorszerűbb IKT-megoldásokat alkalmazó oktatóprogramot készítsen. Ennek első, alapszintű része 2018 óta hozzáférhető. Célcsoportja az A2/B1 szintű angolnyelvtudással rendelkező, a külső határokon úgynevezett első vonalas határforgalom-ellenőrzést és határőrizetet végrehajtó állomány, akik szakmai kontextusban szeretnék továbbfejleszteni angoltudásukat annak érdekében, hogy az utasokkal és külföldi kollégáikkal hatékonyabb kommunikációt folytathassanak. A kurzust a tanuló a saját egyéni tempójában végezheti, asztali számítógépen, vagy helyhez nem kötött eszközön (laptop, tablet, okostelefon), online vagy kapcsolat nélküli módban is (lásd még Barnucz és Labancz⁵¹). Mivel a kurzust a Frontex tanulásmenedzsment rendszerébe integrálták, a felhasználók offline tevékenysége is rögzítve van, majd az online csatlakozás után frissül. A bejelentkezett és virtuális osztálytermet létrehozó tanárok hozzáférést kaphatnak a tanulási adatelemzés funkcióhoz, és követhetik tanulóik tanulási mintáit. Ez akkor is hasznos, ha például vegyes oktatási forma keretén belül használják a programot.

A tananyag négy úgynevezett modulból épül fel. Az első, kötelezően elvégzendő modul olyan általános ismereteket tartalmaz, amelyeket mind-

Letöltés ideje: 2018.11.20.

⁵¹ Barnucz Nóra – Labancz Imre: Az IKT eszközök használatának különbözőségei a felsőoktatásban. *Educatio* 2017/2. 283–290. o.

három határtípuson teljesített szolgálat során szükséges tudni. A másik három modul pedig az ezekre a határtípusokra (szárazföldi, légi, tengeri) speciálisan vonatkozó tananyagot öleli fel. A modulok leckékből, ezek pedig 3–8 párbeszédet tartalmazó 2–3 alfejezetből állnak, és az alapszintű EBGA eszköz témáihoz hasonló, az első vonalas határforgalom-ellenőrzéssel és a határőrizettel összefüggő területeket fednek le, beleértve a határellenőrzéshez kapcsolódó speciális feladatokat és felszereléseket. Az EBGA eszközhöz hasonlóan minden lecke elején bemutatásra kerülnek a leggyakrabban előforduló szaklexikái egységek, azonban ezúttal hallott és vizuális elemek segítik a tanulót abban, hogy megértse és megtanulja ezeket. A 680 szaklexikái egység és 350 mondat elsajátíttatását megcélzó kurzus egy kerettörténetre épül, amely szerint a felhasználó egy tapasztalt határőr szerepét játssza, aki egy kollégájának segít megérteni a bemutatott, a mindennapi szakmai helyzetekben elhangzó párbeszégeket. Ez a kontextualizáló elem elősegíti az úgynevezett szituált tanulást (situated learning, lásd még Sica és szerzőtársai⁵² és Ürmösné Simon⁵³). A bemutatott nyelvi elemek gyakorlása itt rendszerezettebb, mint az EBGA eszköz esetében: minden párbeszédet megértést segítő gyakorlat kísér, majd minden alfejezet után a tanulóknak lehetőségük van összefoglaló gyakorlatok segítségével elmélyíteni tudásukat, begyakorolni a szakszavak használatát. A modul valamenyny gyakorlatának megoldása után egy végső felmérővel formatív értékelést kaphatnak teljesítményükről.

⁵² Sica, L.S., Veneri, A. D., Miglino, O.: Exploring New Technological Tools for Education: Some Prototypes and their Pragmatical Classification, Methodologies, Tools and New Developments for E-Learning, In: Dr. Elvis Pontes (Ed.): InTechOpen.

Forrás: <http://www.intechopen.com/books/methodologies-tools-and-new-developments-for-e-learning/exploring-newtechnological-tools-for-education-some-prototypes-and-the-ir-pragmatical-classification>

Letöltés ideje: 2018.11.03.

⁵³ A szituált tanulás az angol szaknyelvi oktatás hagyományos formáiban is alapvető fontosságú. Lásd Ürmösné Simon Gabriella: Technical English for Officers. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. 7–18. o.

Az eszközhöz csak a határigazgatással foglalkozó rendészeti szervezetek és parti őrségek állományának tagjai kaphatnak hozzáférést, miután regisztráltak a Virtuális Aulába. 2019 júniusában az eszköznek kb. 1800 bejelentkezett felhasználója volt.

A kurzus látványos előrelépés az EBGA eszközökhöz képest, nem csak módszertani és technikai értelemben, hanem a vonzó grafikai megjelenés miatt is. A felhasznált tananyagfejlesztő programot (Gomo) használja a munkacsoport a következő, B2/C1 szintet megcélzó, az úgynevezett „*második vonalas*” vagy elkülönített helyen történő ellenőrzésekben, illetve a Frontex közös műveletekben részt vevő határrendészek számára készülő eszköz (*English Language Course for Border and Coast Guarding – Level 2*) elkészítéséhez is, amelynek munkálatai 2017 ősze óta folynak.

A Frontex szaknyelvi oktatóeszközeinek fejlesztésével kapcsolatban kiemelendő az a módszer, amellyel a beszédhasználati modellek, tehát a kurzusban található párbeszédetek készülnek. A tananyagfejlesztés első fázisában a tagállamok különböző határtípusokon végzett szolgálatban nagy tapasztalattal rendelkező, angolul jól tudó határőröket delegálnak a tananyagfejlesztő workshopokra, ahol maguk a szakemberek alkotják meg a saját gyakorlatukban tipikusnak ítélt párbeszédeteket és gyűjtik össze a fontos szakszavakat és mondatokat. Ezzel gyakorlatilag megvalósul az a szükségletelemző modell, amelyet Huhta és társai⁵⁴ is ajánlanak a szaknyelvi kurzusok tervezéséhez. Ez az úgynevezett „*felülről lefelé*” irányuló, tervezőközpontú módszerrel ellentétben „*lentől felfelé*” halad, és nyelvhasználóközpontú. Nem annyira a leíró nyelvészeti, mint inkább a szociológiai szempontokra, az oktatás során megcélzott kommunikáció segítségével megvalósuló együttműködésre és folyamatokra összpontosít, a szükségletelemzés és a kommunikáció holisztikus megközelítésén alapul (lásd még

⁵⁴ Marjatta Huhta és szerzőtársai: *Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge University Press. Cambridge, 2013.

Borszéki⁵⁵). Feladatalapú, és nem csupán az egyént veszi figyelembe, hanem azt is, hogy különféle társadalmi csoportok tagjaként milyen nyelvi tevékenységet folytat a szakterületén a különféle beszédhelyzetekben, kontextusokban. A Frontex eszközök esetében tehát a dialógusok által megjelenített helyzetek a határőrök mindennapi tevékenységét tükrözik, amelyet csak akkor tudnak sikeresen végrehajtani, ha angol nyelvi készségeiket megfelelően és hatékonyan használják. Ily módon a munkacsoportban az angoltanárok – akik később elkészítik a dialógusokban megjelenített hasznos nyelvi elemek begyakorlásához szükséges feladatokat – olyan korpuszokkal dolgozhatnak, amelyeket például a KER szakmai profil⁵⁶ használatával állíthatnának össze. Ez a szükségletelemzési modell azonban határátkelőhelyek látogatását, a határőrök által folytatott angol párbeszédok lejegyzését, velük interjúk készítését foglalná magában, ami egyrészt nagyon hosszadalmas folyamat, másrészt biztonsági okokból a nem hivatásos állományú angoltanároknak a legtöbb esetben nem is engedélyezett.

A nyelvoktatás módszertana és az e-learning eszközök technikai korlátai

Az ismertetett Frontex eszközök és az online CEPOL kurzusok jól példázák a KER-ben⁵⁷ leírt tanítási eszközöket. Ezekkel a felhasználó autodidakta módon, (irányított) önálló tanulással, egyeztetett saját célkitűzések követésével tanulja a nyelvet, a célnak megfelelően kiválasztott (például könnyített), célnyelvi szóbeli megnyilvánulásokkal és írott szövegekkel

⁵⁵ Borszéki Judit: The Definition of Specific-Purpose English Language Competences Needed in Border Control and Their Development Potentials. I. The Issues of Defining Specific-Purpose Language Competences, MAGYAR RENDÉSZET 2017/4. szám. 128-131. o.

Forrás: https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/Magyar_Rendeszeti_2017_04_online.pdf

Letöltés ideje: 2018.11.03.

⁵⁶ Marjatta Huhta és szerzőtársai: Needs Analysis for Language Course Design... Uo. 9–52. o.

⁵⁷ Közös európai referenciakeret – Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés. Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht. Pilisborosjenő, 2002. 176. o.

(„*érthető input*”) való kapcsolat során, a célnak megfelelően megtervezett és létrehozott, célnyelvi feladatokban („*érthető output*”) való közvetlen részvétellel. A megértést a tanuló célnyelvi segítő gyakorlatokkal ellenőrizheti. A tanulást tudatos tanulás és elégséges, rendszeres gyakorlás mozdítja elő. Minden feladatnak pontosan meghatározott célja és megoldása van. Az általam korábban ismertetett eszközöknél a hangsúly a szókincs fejlesztésén van. A tananyagfejlesztők kiválasztják a kulcsszavakat és szakkifejezéseket, és ezeket a tanulói szükségletekhez kapcsolódó kommunikatív feladatokhoz szükséges tematikus elrendezésben, autentikus szóbeli szövegekben mutatják be. A felhasználók (ugyancsak a KER-ben felsorolt) különféle módokon fejlesztik a szókincsüket, úgymint autentikus szóbeli és írott szövegekben használt szavak és kifejezések egyszerű bemutatásával, a szavak vizuális segédeszközökkel (képek, videók segítségével) történő szemléltetésével, kontextusba helyezéssel, bizonyos esetekben tematikus (kétnyelvű) szöszedetek tanulmányozásával, előhívási technikákkal.⁵⁸ Ez utóbbiak hiányos szövegek kitöltését, szavakból mondat előállítását, összetett szavak részeinek összeillesztését, igaz/hamis válaszok megjelölését és feleletválasztást igénylő gyakorlatok segítségével valósulnak meg.

Az említett eszközök főleg a receptív és reprodukciós készségeket fejlesztik, használatuknak megvannak a maguk korlátai. Szívesen nevezzük őket interaktívnak, de ez valójában csak annyit jelent, hogy a felhasználó nem csak passzív szemlélője a tananyagának, hanem az úgynevezett ember-számítógép interfészen⁵⁹ keresztül az eszközzel folytat interakciót. A prog-

⁵⁸ Olvasási készség fejlesztéssel, anagrammakészítéssel és esszéírással is lehet fejleszteni a tanulókat, mely készségekben és részfeladatokban a női mutatók jobbak. Lásd Ürmösné Simon Gabriella: Érák, szubkultúrák, szocializáció, férfi agy kontra női agy a gendernyelvészet tükrében. Magyar Rendészet 2015/2.

⁵⁹ Dzandu, M. – Tang, Y.: Beneath a learning management system – Understanding the human information interaction in information systems. 6th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics (AHFE 2015) and the Affiliated Conferences, AHFE 2015, Procedia Manufacturing.

ram által feltett kérdésekre válaszol, vagyis például egy bizonyos mennyiségű „input” megértése és memorizálása után különféle stimulusokra, ingerekre reagál. A nyelvoktató CD-ROM-ok, DVD-k és azok az online kurzusok, amelyeknél tanár nem kíséri figyelemmel a felhasználó tevékenységét, technikai és módszertani szempontból nem különböznek egymástól. Ezek alapvetően programozott, többnyire a tanuló lineáris haladásán alapuló taneszközök, amelyeknél a tananyag feldolgozása egy előre eltervezett rendszerben, lépésenként történik.⁶⁰ Nyilvánvalóan nem alkalmasak valamennyi kommunikatív kompetencia fejlesztésére. Mivel a programnak minden, a felhasználó által adott feleletre megfelelő visszajelzést kell adnia, a lehetséges válaszokat előre meg kell tudni jósolni, így a gyakorlatok nem lehetnek úgynevezett „nyitott feladatok”. Ily módon a kreatív megoldásokat igénylő, produktív írásbeli és szóbeli produkciós készségeket nem fejleszthetik.

A kommunikáció-központú nyelvoktatás hagyományosan a tanulási/tanítási folyamat három fázisát határozza meg, úgymint: bemutatás, gyakorlás és (önálló) produkció⁶¹. Az említett e-learning eszközökkel csak az első két fázis teljesíthető. A gyakorlás során a felhasználók számára úgynevezett prekommunikatív strukturált, egyetlen megoldású (zárt végű) feladatok állnak rendelkezésre, amelyek jól biztosítják a megcélzott lexika és fő beszédfunkciók (például információkérés és -adás) irányított gyakorlását. A tanulók tevékenységét olyan igékkel lehet leírni, mint *osztályoz*, *elhelyez*,

Forrás: https://ac.els-cdn.com/S2351978915002401/1-s2.0-S2351978915002401-main.pdf?_tid=b0d24fb4-9f24-4c53-8cb9-64699fdf0f56&acdnt=1543005334_d796e216a0eae6f15b0a813a823d1db3

Letöltés ideje: 2018.11.20.

⁶⁰ Valójában az ilyen lineáris tanmenet fontos szerepet játszik a nyelvoktatásban, mivel a tananyag elemeit célszerű nehézségi sorrendben bemutatni.

⁶¹ Napjainkban ezt sokan vitatják. A feladatalapú módszer szerint például ezeket a fázisokat rugalmasabban kell alkalmazni, hogy a tanulók minél aktívabban kapcsolódhassanak be. Ennek megfelelően ezeket a szakaszokat is másként kell megnevezni, úgymint feladat előkészítése, feladat, tervezés, jelentés, elemzés és gyakorlás (Pre-task, Task, Planning, Report, Analysis and Practice).

*párosít, felismer, rekonstruál, összehasonlít, különbséget tesz, sorba rendez, megnevez, azonosít, felidéz*⁶² A következő fázis, a tanultak önálló, akár új helyzetben, kontextusban történő alkalmazása ezután következik. Szerencsére a célcsoport szakemberei napi feladataik teljesítése során meg tudják ezt valósítani, és a valós kommunikáció eredményességén is mérhetik fejlődésüket. Igen jelentős motiváló erővel is bír, biztosabb szakmai fellépést és magabiztosságot eredményez, ha a nyelvtanuló érzi, hogy egyre hatékonyabban, könnyebben tud együttműködni az utasokkal, külföldi kollégákkal. A szakszerű nyelvi visszajelzés, hibajavítás viszont csak nyelvtanári segítséggel biztosítható. Az egyéni tanulási stílusokat figyelembe vevő tanítási/tanulási folyamat tervezése ugyancsak a tanár feladata. A kommunikációban különösen fontos a váratlan elemeket is magukban foglaló, szimulált, valósághoz közeli helyzetekben való gyakorlást, a hallgatók együttes, egymást segítő tevékenységét – mivel a személyes jelenléte tökéletesen helyettesítő elektronikus eszközök még nem elterjedtek – csak (valós vagy virtuális) tantermi keretek között lehet megvalósítani (lásd még Borszéki⁶³). Ennek eléréséhez tehát a korábban említett CEPOL PEL és a egyes oktatást alkalmazó CEPOL PCCC kurzusok jobban megfelelnek.

Az IKT eszközök nyújtotta lehetőségek bővülése

A tanár virtuális vagy valós jelenléte nélküli használatra tervezett IKT eszközöknek számos előnyük van: a nyelvtanuló nincs helyhez és időhöz kötve, a saját tempójában haladhat, a feladatok megoldásának eredményességéről azonnali visszajelzést kap. A tanulási motivációt fokozza, hogy a tartalom átfogó, változatos, a felhasználói felület esztétikus, könnyen kezelhető, a tananyag szerkezete jól áttekinthető. A program számos olyan funkcióval rendelkezik (szókeresés, egyszerre több, különféle médiumokat

⁶² Lásd a tanulási tevékenységek és fejlesztendő kompetenciák leírásakor a Frontex-ben a képzési célok meghatározására alkalmazott, például az alapszintű Közös képzési alaptantervben is szereplő Bloom-féle kategóriákat.

⁶³ Borszéki Judit: The Principles of Modern Language Teaching Represented in an EU Training Tool for Border Guards. Uo. 106–122. o.

mutató ablak), amellyel a nyomtatott nyelvkönyv nem. A bentlakásos és hagyományos osztálytermi kurzusokhoz képest időben rugalmasabb és gazdaságosabb (többek között tanárok biztosítása, kiképzendő állomány ki-maradása a szolgálatból).

A tanulásmenedzsment rendszerekbe beágyazott online IKT eszközök segítségével a tanuló más tanulókkal együtt csoportos tevékenységet tud végezni, amely a modern, együttműködést igénylő feladatokra épülő képzések fontos része. A tanulás folyamatának nyomon követése, a beépíthető játékosító elemek segíthetik és motiválhatják a felhasználókat.⁶⁴

Mivel a bemutatott angol szaknyelvi oktatóeszközök és kurzusok hatékonyságáról nem áll rendelkezésre tanulói értékelés, csak az összetevőik és működésük empirikus összehasonlítására van lehetőségem (lásd 1. számú táblázat.) Ehhez a nagyszámú elérhető szempontrendszer közül egy újat választottam. A *Rubric for Evaluating E-Learning Tools in Higher Education*⁶⁵ alapos kutatáson alapul, sok, az e-learning eszközök értékeléséhez napjainkban használt szempontot integrál, és jól adaptálható, ami alkalmassá teszi a fent említett célra. A fő vizsgálati kategóriákat a következőképpen határozhatjuk meg:⁶⁶

Működés	Az eszköz megfelel a tervezett célnak?
Hozzáférés, akadálymentesítés	A tananyag különféle tanulói stílusoknak és adottságoknak megfelelően adaptálható?

⁶⁴ Sica, L.S., Veneri, A. D., Miglino, O.: Exploring New Technological Tools for Education: Some Prototypes Uo., 117. o.

⁶⁵ Anstey – Watson: A Rubric for Evaluating E-Learning Tools in Higher Education. Forrás: <https://teaching.uwo.ca/pdf/elearning/Rubric-for-eLearning-Tool-Evaluation.pdf> Letöltés ideje: 2018.07.30.

⁶⁶ Anstey – Watson: A Rubric for Evaluating E-Learning Tools in Higher Education. EDUCASE Review, September 10, 2018.

Forrás: <https://er.educause.edu/articles/2018/9/a-rubric-for-evaluating-e-learning-tools-in-higher-education>

Letöltés ideje: 2018.10.30.

Technikai feltételek	Működéséhez milyen technikai feltételek szükségesek?
Használat mobil eszközökkel	Kényelmesen használható mobil eszközökkel?
Adatok és személyiségi jogok védelme	A felhasználók személyes adatai vagy szellemi tulajdonuk biztonságban van?
Közösségi jelenlét	Megteremti és fenntartja a közösségtudatot a tanulók körében?
Oktatói jelenlét	Kapcsolódnak-e az eszközhöz olyan elemek, amelyek lehetővé teszik az oktatók jelenlétét a tanítás/tanulás során?
Kognitív jelenlét	Az eszköz támogatja, hogy a tanulók kognitív készségeikre támaszkodjanak a feladatok megoldása során?

Terjedelmi korlátok miatt az eredeti szempontrendszernek csak azokat a kategóriákat használtam, amelyek a vizsgált kurzusok esetében alkalmazhatók voltak. A táblázatban az szerepel, hogy az adott eszközre/tanfolyamra igaz-e az egyes kategóriákban az ideális tulajdonságról megfogalmazott állítás. (A vegyes oktatási formájú CEPOL PCCC kurzus esetén a jelölések csak az e-learning elemre vonatkoznak.) Mivel angol szaknyelv-oktató eszközöket vizsgáltam, kiegészítésül készítettem egy, a nyelvoktatásban fontos szempontokat tartalmazó táblázatot is.

Tulajdonságok		Frontex EBGA	Frontex ELBCG	CEPOL PEL	CEPOL PCCC
Működés					
Csoport mérete	Bármilyen méretű tanulóscsoport számára megfelelő (al-csoportok létrehozására is alkalmas).	-	-, ⁶⁷	+	+
Könnyű használhatóság	Felhasználóbarát interfész.	+	+, ⁶⁸	+	+
Hipermedialitás	A felhasználók különböző csatornákon keresztül kommunikálhatnak (auditív és vizuális csatorna, írott/olvasott szöveg). A tananyag feldolgozása nem lineárisan történik.	-	-	+	+

Hozzáférés, akadálymentesítés					
Hozzáférési szabványok	például WCAG 2.0	-	-	-	-

⁶⁷ Csak LMS használatával.

⁶⁸ Kiemelendő a professzionális, vonzó grafikai megjelenés, amely a négy kurzus közül csak erre jellemző.

Felhasználó-központúság	Különféle műveltségi szintű és képességű felhasználók számára egyaránt megfelelő.	+	+	+	+
Szükséges eszközök	Az általában hozzáférhető eszközök elegendőek a használatához.	+	+	+	+
Használat költsége	Minden eleme ingyenesen használható.	+	+	+	+
Technikai feltételek					
Tanulásmenedzsment rendszerbe (LMS) való beágyazhatóság	Beágyazható vagy teljesen integrálható, a maximális működőképesség megőrzése mellett.	-	+	+	+
Asztali/Laptop operációs rendszerek	Bármely szabványos, korszerű operációs rendszerrel jól használható.	+	+	+	+
Böngésző	Bármely szabványos, korszerű böngészővel jól használható.	-	+	+	+

Egyéb letöltések	Kiegészítő szoftver vagy böngészőbővítmény letöltésére nincs szükség.	+	+	+	+
Használat mobil eszközökkel					
Hozzáférés	A kurzus a mobil operációs rendszertől és eszköztől függetlenül hozzáférhető. A megjelenés tervezésekor maximálisan figyelembe vették a kisebb képernyőméretből eredő korlátokat.	-	+	+ ⁶⁹	n/a
Működőképesség	A mobil és asztali eszközökre készült változat között nincs működésbeli különbség, vagy csak kis eltérés van. A különféle mobil operációs rendszerekhez tervezett applikációk működése között nincs különbség.	-	+	+	n/a

⁶⁹ A CEPOL kurzusok használhatók például tableten, de a CEPOL LMS-t és az e-learning modulokat eredetileg nem a mobiltelefonok képernyőméretének figyelembevételével tervezték.

Offline elérhetőség	Azonos működés és tartalom offline módban is. A kurzus fő elemei kapcsolat nélküli üzemmódban is hozzáférhetők és használhatók.	-	+	n/a	n/a
Adatok és személyiségi jogok védelme					
Regisztrálás Bejelentkezés	A kurzus használatához nem szükséges külső fiók vagy további bejelentkezés.	nem értelmezhető	+	+	+
Adatvédelem	A felhasználók nem kötelesek adataikat nyilvánossá tenni, és dönthetnek, hogy meg akarják-e osztani, illetve ha igen, hogyan akarják megosztani adataikat.	nem értelmezhető	+	+	+
Adatok archiválása, mentése és exportálása	A felhasználók különféle formátumokban archiválhatják, menthetik, importálhatják vagy exportálhatják a tar-	-	+	+	+

	talmakat vagy a tevékenységi adatokat.				
Közösségi jelenlét					
Együttműködés	A kurzus a felhasználók aszinkron és szinkron kommunikációját biztosító megoldásokkal képes támogatni a közösségi tanulást.	-	+ ⁷⁰	+	+
Oktatói jelenlét					
Jelenlét megkönnyítése	A kurzus olyan könnyen használható elemekkel rendelkezik, amelyek jelentősen megkönnyítik az oktatónak, hogy irányíthassa a tanulókat, megfigyelje a tevékenységüket és visszajelzést adhasson.	-	+ ⁷¹	+	+
Testre szabás	A kurzus könnyen igazítható a tanulás körülményeihez és	-	+ ⁷²	-	-

⁷⁰ Csak LMS-be ágyazva.

⁷¹ Csak LMS-be ágyazva.

⁷² Csak LMS-be ágyazva.

	a megcélzott tanulási eredményekhez.				
Tanulási analitika	Az oktató különféle választevékenységek alapján nyomon tudja követni a tanulók teljesítményét. Ezekhez a tevékenységekhez egy felhasználóbarát irányítópulton keresztül férhet hozzá.	-	+ ⁷³	+	+
Kognitív jelenlét					
Magasabb szintű gondolkodás	A kurzus használata elősegíti, hogy a tanulók használják a magasabb szintű gondolkodási készségeiket (információ integrálása, átrendezése, komplex problémamegoldás).	(+)	(+)	+	+
Metakognitív tevékenységek	A tanulók a kurzus segítségével rend-	(+) ⁷⁴	+	+	+

⁷³ Csak LMS-be ágyazva.

⁷⁴ A felhasználó csak az egyes megoldott gyakorlatok után kap visszajelzést.

	szerez formatív értékelést kapnak az elért eredményeiről (nyomon követhetik a teljesítményük alakulását, a saját fejlődésüket, és tesztelhetik tudásukat).				
--	--	--	--	--	--

Fejleszteni kívánt nyelvi készségek és területek				
Hallásértés	+	+	+	+
Olvadási készség	+	+	+	+
Beszédkészség	-	-.75	+	+
Íráskészség	-	-.76	+	+
Szaknyelvi szókinés	+	+	+	+
Nyelvtan	-	-	+	-

1. számú táblázat

A Frontex és a CEPOL által kifejlesztett angol e-learning kurzusok összehasonlítása⁷⁷

Összegzés

Úgy gondolom, a bevezetőben megfogalmazott állítást sikerült igazolnom. Az angol szaknyelvi e-learning eszközök fejlődésének kiindulópontja annak felismerése volt, hogy a rendészeti szaknyelvi angoloktatás területén

⁷⁵ Csak LMS-be ágyazva, külön feladatokkal.

⁷⁶ Csak LMS-be ágyazva, külön feladatokkal.

⁷⁷ Anstey – Watson: A Rubric for Evaluating E-Learning Tools... Uo.

az EU-ban szükség van közös eszközökre⁷⁸. Technikai szempontból a fejlődést a hordozható adathordozóktól a „kvázi interaktív” eszközökön keresztül az internetalapú platformokig és a mobil eszközökön is hozzáférhető tanulásmenedzsment rendszerekig követhetjük nyomon. A technikai fejlődés azt is lehetővé tette, hogy az eszközöket könnyebben és hatékonyabban lehessen eljuttatni a tanulói célcsoportokhoz. A módszertant illetően a technikai megoldások szélesedése érdekes módon nemcsak a felhasználók számára jelentett nagyobb szabadságot (tudniillik hogy hol és mikor kívánnak tanulni), hanem – az oktatástechnikában megfigyelhető általános trendekhez⁷⁹ hasonlóan – arra is több lehetőséget teremtett, hogy az önálló tanulást részleges vagy teljes tanári felügyeletet alkalmazó formákkal kombinálják, például vegyes (*blended*) oktatásban. Az újabb e-learning elemek, amelyek az ismertetett CEPOL és Frontex kurzusok esetében csoportos, feladatalapú tanulást tesznek lehetővé, szintén megfelelnek annak az általános jelenségnek, hogy a hagyományos, direkt tanítási módszerek helyett a konstruktivista megközelítést és a konnektivizmust alkalmazzuk.

Más rendészeti képzésekhez hasonlóan a szaknyelvi angolkurzusok is gyakorlati készségek és kompetenciák fejlesztését célozzák, így a jelen tanulmányban felvázolt fejlődés azokat a logikus lépéseket tükrözi, amelyek annak érdekében történtek, hogy ezeknek a kompetenciáknak az elsajátítása még hatékonyabb legyen.

Nyelvtanárként az elmúlt évtizedekben nem egyszer tapasztaltam, hogy egy-egy új, egyedül üdvözítőnek kikiáltott oktatási eszköz, technika vagy módszer később múló divatnak bizonyult. Az IKT alkalmazása és az e-learning azonban meggyőződésem szerint tartós változást hoz, paradigmaváltást jelez. Az e téren bekövetkező változások pedig minden bizonnyal a jövőben is megjelennek majd az angol rendészeti szaknyelvi oktatásban használt eszközökben.

⁷⁸ Lásd még Borszéki Judit: Training border policing experts in English for specific purposes (ESP): Uniform trends in EU member states. Uo., és Borszéki Judit: Egységes nemzetközi tendenciák a határrendészeti szakemberek angol szaknyelvi oktatásában, Magyar Rendészet 2015/1. 45–76.

⁷⁹ Dzandu, M. – Tang, Y.: Beneath a learning management system..., Uo.